

GLASBENI ATELJE TARTINI
ŠOLA ZA UČITELJE
Program za nadaljnje izobraževanje učiteljev violine in viole

SPROŠČENOST, ARTIKULACIJA IN HITROST
PRSTOV LEVE ROKE

-urjenje motoričnih sposobnosti leve roke-

Vida Samotorčan

Mentor: Maja Fleischman, prof.

Izola, 2013

IZVLEČEK

Dokument vsebuje razlago in pomen artikulacije, sproščenosti in hitrosti prstov leve roke. Vsebuje nabor vaj za izboljševanje tega tehničnega atributa in dodatne napotke za izvajanje vaj. Nastal je v okviru Programa za nadaljnje izobraževanje učiteljev violine in viole v Glasbenem ateljeju Tartini v Ljubljani.

KLJUČNE BESEDE

artikulacija, hitrost prstov, leva roka, sproščenost prstov, violina, valovanje, nihanje, strune

In tako sem se učil – ne od tistih, ki so me poučevali, ampak od onih, ki so z menoj razpravljali.

Sv. Avguštin, Izpovedi

KAZALO

UVOD	1
ZAČETKI.....	2
PROFESOR, ZAKAJ NE ZVENI?.....	2
V TEM GRMU TIČI ZAJEC.....	2
KAJ DELA LEVA ROKA PRI PRODUKCIJI TONA	2
IMAMO KAKOVOSTEN TON POLJUBNE VIŠINE	3
INTONACIJA in INTONIRANJE.....	4
SPROŠČEN DVIG IN PADEC PRSTA.....	4
NO, PA LE NI TAKO PREPROSTO.....	5
SLEDENJE ŽELJAM IN MOTIVACIJA	5
EKONIMIJA CELOTNEGA FIZIČNEGA USTROJA	6
IZBOR SKLADB.....	6
VAJE	6
TON-TON, IN KAJ SE DOGAJA VMES?.....	7
HITROST = posledica avtomatizacije gibov in spretnosti	9
ZAKLJUČEK.....	9

UVOD

Seminarska naloga je nastala v okviru Programa za nadaljnje izobraževanje učiteljev violine in viole v Glasbenem ateljeju Tartini v Ljubljani.

Seminarska naloga se osredotoča na tehničen element hitrega, sproščene gibanja prstov in dlani leve roke. Dotakne se želene artikulacije, potrebne za sproščeno in spretno igranje violine. Pri tem nakaže vaje, usmeritve in razlago, ki je potrebna za izboljševanje izpostavljenega tehničnega vidika.

Za ta naslov sem se odločila predvsem zato, ker sem mnenja, da je spretnost leve roke pri igranju violine predpogoj za dobro in sproščeno funkcioniranje desne roke, ki pa je »dih« glasbe.

Artikulacija artikulácia -e ž (á) **1.** lingv. *oblikovanje glasov z govornimi organi, izgovarjava: imeti dobro artikulacijo; jasna, nejasna artikulacija; artikulacija soglasnika / artikulacija besed in stavkov / mesto artikulacije položaj govornega organa pri oblikovanju glasu* **2.** muz. *povezovanje ali členjenje tonov pri izvajanju: v klavirskem koncertu je bil tempo negotov, artikulacija pomanjkljiva* **3.** anat. *stik, zveza med kostema: ramenska artikulacija*

povzeto iz SSKJ

ZAČETKI

Ker sem učitelj začetnik, nisem redno zaposlena in bolj ali manj nadomeščam učiteljice, ki so na porodniškem dopustu, pri pouku vsake pol leta dobim povsem nov razred. Tako sem učila učence kar štirih različnih učiteljev. Novi učenci, novi izzivi. Meni so otroci zakon. Vsak na čisto svoj način se spopadajo z istimi problemi. Povsem podobne probleme imamo, kot opažam, tudi odrasli.

Če sama vseh teh problemov tekom študija ne bi imela in če se z njimi ne bi intenzivneje ukvarjala, jim ne bi znala svetovati. Tako pa se mi zdi, da vse tiste ure s profesorji, kolegi in prijatelji na kavicah, v učilnicah, sobah za vadenje, sejnih sobah, vnašam v svoj razred. Opažam, da mojim učencem to odgovarja. Občutek imam, da so ponosni na to, da so del nekega širšega družbenega dogajanja.

PROFESOR, ZAKAJ NE ZVENI?

Ko sem v prvem letniku na akademiji na uri svojemu profesorju igrala razložene akorde iz Mendelssohnovega koncerta, le-ti niso in niso hoteli zazveneti, čeprav sem z desno roko na vse načine poskušala ustvariti kakovosten ton. Skoraj bi obupala, pa sem se vseeno obrnila k profesorju in vprašala: »Profesor, zakaj ne zveni?«. Verjetno se zdi smešno, vendar je mene takrat njegov odgovor presenetil. Rekel je: »Zato, ker je fouš.«

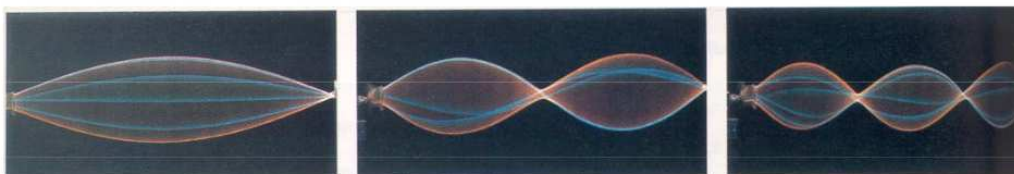
V TEM GRMU TIČI ZAJEC...

Za produkcijo tona je namreč pomembna sinhronizacija kakovostnega funkcioniranja tako leve kot desne roke. Ker se seminarska naloga dotika artikulacije prstov leve roke, se bom omejila na mehanizme in delovanje leve roke.

KAJ DELA LEVA ROKA PRI PRODUKCIJI TONA

Prst leve roke struno skrajša in jo s tem »uglasi« za igranje novega tona. Pri tem ni vseeno, kakšna je jakost pritiska. Skrajšana struna, ki je produkt kakovostnega pritiska na struno, namreč učinkuje kot sedelce (ki nam »skrajša« prazno struno). Tako prekinjena struna dejansko zazveni v podobni zvočnosti kot prazna struna.

Na nasprotni strani struno »lomi« kobilica. Tako imamo dve vozlišči, ki določata višino tona. Ker sem vzporedno poleg akademije za glasbo študirala tudi gradbeništvo, sem si lahko na določena vprašanja, kar se tiče akustike, podrobneje odgovorila. Ker pa je to tematika, ki presega okvir dane seminarske naloge, navajam le povzetek iz dveh spletnih povezav, ki delno predstavita eno od nihanj strune pri godalih (tranzverzalno valovanje).

Stoječi valovi na struni, ki je vpeta na obeh koncih. Osnovni način nihanja ($n=1$) (levo), drugi harmonski ($n=2$) (sredina) in tretji harmonski način nihanja ($n=3$) (desno). Frekvenca nihanja v višjem harmonskem načinu je večkratnik osnovne frekvence. Za struno dolžine L je frekvenca za posamezen način nihanja ($n = 1, 2, 3, \dots$), podana z $v = n(c/2L)$, kjer je c hitrost potovanja valov po struni.

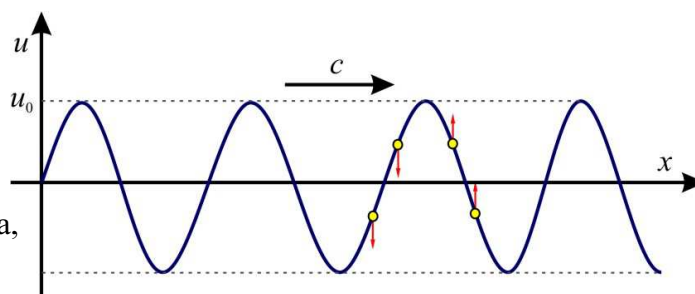
<http://www.ung.si/~arcon/fizika/okolje/vsebina/prosojnice/nihanje-opna-struna.pdf>

Tranzverzalno valovanje na napeti struni

Pri tranzverzalnem (prečnem) valovanju se delci premikajo (nihajo) pravokotno glede na smer širjenja valovanja. Na napeti struni je hitrost tranzverzalnih valov:

$$c = \sqrt{\frac{F}{\rho S}} = \sqrt{\frac{Fl}{m}}, \text{ kjer je}$$

ρ – gostota materiala,
 S – presek strune,
 F – sila s katero je napeta struna,
 m – masa strune,
 l – dolžina strune.

http://www.grubelnik.com/studentje/s_gradivo/gradivo/06_meh_vzs/06_Val_c_dod.d

[oc](#)

IMAMO KAKOVOSTEN TON POLJUBNE VIŠINE

Hura, čestitke! Marsikdo namreč že na tem koraku odpove. Od majhnih otrok seveda ne moremo kar takoj zahtevati močnih in artikuliranih prstov leve roke. Z začetniki v prvih 4 letih predvsem ugotavljamo kaj glasba in violina sploh zmoreta – vse v duhu

vzgajanja estetskih, glasbenih, družbenih... vrednot, odgovornosti in delovnih navad. Šele po poteku tega obdobja se lahko, ko so za to pripravljeni, posvetimo posameznim aspektom violinske igre, ki do sedaj še niso prišli v poštev (tudi zaradi (ne)kvalitete manjših, otroških inštrumentov).

INTONACIJA IN INTONIRANJE

Tudi ta tematika se mi zdi preobsežna za okvir te seminarske naloge. Sama sem mnenja, da se posluh s časom lahko razvije. Otroke pri iskanju prave intonacije spodbujam, da najdejo točko, kjer ton res lepo zazveni. Pomagamo si s klavirjem, praznimi strunami, dvojemkami, petjem... Razložim jim funkcijo vodilnega tona, igramo se z barvo tona in jim pokažem kako posebna je violina, v primerjavi z drugimi inštrumenti s stabilno intonacijo.

Ljudje z dobrim posluhom lahko sami z gotovostjo najdemo pravilna razmerja, tudi če morda ne razumemo znanstvenih razlag. V kolikor je priložnost in otrok sam pokaže zanimanje, mu to razložim in ga spodbudim k razmišljanju.

SPROŠČEN DVIG IN PADEC PRSTA

Razlog, da dvig in padec prsta obravnavam skupaj ni naključen. Tiči namreč v naravi samega funkcioniranja človeškega telesa. Hitrost prstov je v veliki meri odvisna od tega, iz katere mišice je nek gib sprožen. Razen palca, ki ima dva členka in z njim ne krajšamo strun, imajo vsi ostali prsti na roki po tri členke. Iz osnov fizike vemo, da ima, kadar hočemo doseči nek vertikalni pomik enega konca palice, ki je na drugem koncu vpeta (tako namreč funkcionirajo prsti), daljša ročica veliko večjo prednost. Daljša ročica (v našem primeru gib iz zadnjega členka) nam namreč omogoča manjšo spremembo kota, ki ga potrebujemo za hitrejši dvig in padec prsta.

Ker je, primerno učni postopnosti, lažje nadzirat eno samo mišico (gibanje enega prsta), otrokom najprej razložimo princip delovanja enega prsta. Čeprav večina učiteljev začenja s prvim prstom, sem po pogovorih z nekaterimi profesorji, kot so Žiga Brank, Yovka Yordanova, Zakhar Bron, ki so se bili pripravljeni z mano pogovarjat o tej tematiki, zavzela njihovo stališče, ki se mi zdi fizikalno in biomotorično sprejemljivejše.

Pri pouku postopno uvajam pravilno gibanje zadnjih prstov (prstanec in mezinec). Šele, ko vidim, da mehanizem odpiranja in zapiranja obvladajo do te mere, da se lahko sami popravijo (čeprav ga morda ne razumejo), lahko postopoma izvedejo enak gib tudi z sredincem in kazalcem. Opomba: ker je sproščen gib možen samo, če je otrok sproščen in ker vadimo samo funkcijo mišic jih »potolažim« s tem, da naj se ne ozirajo na intonacijo, ampak naj se naprej naučijo pravilno izvesti gib. Enako kot to počnemo športni trenerji (sama sem aktivna tudi kot vrhunski športnik in trener) jih ne pohvalim kadar zadenejo cilj (intonacija), ampak kadar vidim da je mehanizem pravi – tak, ki omogoča aktivnejšo artikulacijo. Postopno sami začnejo težiti k natančnejši intonaciji.

NO, PA LE NI TAKO PREPROSTO...

Kadar so otroci starejši in igranje violine v veliki meri že obvladajo do nekega nivoja, recimo igranja Accolaya, in se količina njihovega repertoarja pravzaprav precej poveča (note lahko berejo že čisto sami, izoblikujejo si glasbeni okus, poznajo vse najpomembnejše elemente violinske igre), sami začnejo opazovati, da jim učitelji ne povedo nič več novega. Opazajo le, da potrebujejo veliko več vaje za (na nek način) počasnejši napredek. Takrat velika večina otrok obupa, ker jim postane igranje violine prenaporno. Marsikateri se skrije za izgovorom da »pač ni nadarjen« in preneha ali pa životari samo zato, da konča glasbeno šolo, ker ve da to staršem veliko pomeni.

SLEDENJE ŽELJAM IN MOTIVACIJA

V odvisnosti od tega, koliko so otroci motivirani (to je ravno čas pubertete), bi jih na grobo lahko delili v dve skupini. Nekateri imajo močno izraženo željo po učenju, obvladovanju sebe in inštrumenta, željo po izražanju, željo po vodenju s strani avtoritete učitelja. Takšne je relativno lahko voditi, če učitelj obvlada svojo stroko. Preostalim lahko učitelji le puščamo odprte možnosti in utrjujemo obstoječe znanje. Spodbujamo jih k dejavnostim, povezanimi z glasbo in jim v njej pomagamo najti mesto. V dobi informacijske družbe, računalnikov, kapitalizma,..., na otroke (na srečo) ni možno več drugače vplivati kot s sledenjem in usmerjanjem njihovih lastnih želja in potreb.

EKONOMIJA CELOTNEGA FIZIČNEGA USTROJA

Glede na to, koliko so otroci motivirani, tisti ki vadijo, obvladujejo vedno večjo količino programa (kar zahteva tudi večjo količino potrošene energije). Po navadi šele na tej stopnji otrok tudi sam začuti potrebo po razčlenitvi posameznih segmentov violinske igre in to na ta način, kot pravi prof. Vlado Repše, po liniji najmanjšega odpora doseči največji učinek (ekonomija celotnega fizičnega ustroja).

Otrokom izbiramo daljše glasbene oblike v katerih lahko obravnavamo in izboljšujemo posamezene vidike violinske igre.

IZBOR SKLADB

Predlagano zaporedje (ki ga predlaga prof. Vlado Repše iz Glasbenega ateljeja Tartini v Ljubljani) je delovno gradivo, primerno za razvoj sproščenosti in hitrosti prstov leve roke, ter dobre artikulacije v legatu.

- Rubinstein: Kolovrat
- Janšinov: Kolovrat
- Schubert: Čebelica
- Daken: Kukavica

VAJE

Poleg daljših skladb (s tehničnim pridihom) je ustaljena praksa dobrih profesorjev ločeno obravnavanje tehničnih vaj s kočljivim tehničnim problemom v določeni skladbi.

Kot najbolj primerne so se izkazale vsem violinistom dobro poznane prstne vaje Henry Shraediecka.

Schradieck
The School of Violin Technics
Book1: Exercises for Promoting Dexterity in the various Positions

I.
Exercises On One String

Vaj je kar precej in učencem ni potrebno izvajati vseh. Bolj je pomembno, da razumejo principe.

TON-TON IN KAJ SE DOGAJA VMES?

Ponavadi začnemo s prvo vajo (vaja št.1), pri kateri »prebudimo« dlan in »zaspane« prste. Primerna je tudi za začetnike, saj omogoča sledenje intonaciji in uravnavanju razmerij med prsti v okviru čiste kvinte (oz. kvarte – če gledamo iz fizičnega občutka razmerja 1. in 4. prsta).

Izvajamo jo postopno, odvisno od predznanja otrok - na ta način pospešujemo (absolutni) tempo:

- ločeno
- 2 vezano
- 4 vezano
- 8 vezano,...

Pomembno se mi zdi, da učitelj učencu fizično pokaže do kakšne hitrosti je sam prišel (npr. 16 do 24 gibov na sekundo) in ga tako vzpodbudi, da lahko tudi sam to doseže, če bo le hotel in pridno vadil. Zgledi vlečejo.

Z uvajanjem različnih ritmičnih načinov ločimo delovanje posameznih prstov (vsak prst »dela« sam zase). Na ta način pospešujemo (relativni) tempo – kar pomeni reakcijsko hitrost posameznega prsta glede na hitrost sosednjega prsta. Vključujemo:

- kombinacije dveh četrtnink in dveh šestnajstink (razmerje 1:2)
- punktiran ritem (ritmično razmerje 1:3),..
- ter različne kombinirane sestave (urimo možgane, ki morajo sinhronizirati povsem različne ritmične vzorce).

Prvi vaji, ki je namenjena »aktiviranju« prstov, lahko sledi 5. vaja, ki je preprosta iz

tega vidika, da v njej ni aktivnosti najšibkejšega prsta (mezinca) – je lepa in nazorna (lažje jo ritmično definiramo in razložimo pomen vaj), za kasnejše delo na vaji št. 6 ali 14.

Ti dve vaji sta namenjeni aktivnemu dvigu prstov. Najprej aktiven dvig prstov najdemo na svoji roki (brez violine) tako da roko v komolcu nekam naslonimo, mišice v dlani povsem sprostimo, ter jo tako sproščeno v enem impulzu, na hitro odpremo. Prsti so pri tem povsem sproščeni. Mehanizem roke pa izgleda, kot da bi nas v roko stresla elektrika in nam odprla dlan. Vaja številka 14 je lahko iz tega tehničnega vidika odpiranja in zapiranja roke precej težavna za tiste, ki nimajo dovolj močnega in utrjenega 4. prsta. Mlajši otroci, ki tega ne morejo še pravilno izvesti na prvi uri, bodo na drugi, če se bodo potrudili, prav gotovo že lahko znali.

Vaj je še veliko, vendar se jih v tej seminarski ne bom dotikala, ampak bom le nakazala smer vadenja.

Čim otrok zna pravilno dvigovati prste (glej vaje št. 6, 7, 8, 9, 10, 13, 14, 19 in 22), ga navajamo na aktivno (močno-hitro?) padanje prstov (glej vaje št. 5, 20, 21). Nato postopno preidemo še na kombinacije (npr. vaje 11, 12, 24). Vadimo jih v počasnem tempu in lahko malenkost pretiravamo z gibi. Po aktivnem dvigu oziroma padcu prstov roko sprostimo.

Za aktivacijo in sproščenost prstov so v višjih razredih primerne tudi vaje s trilčki in raznimi drugimi okraski.

Za utrjevanje prstov pa je zelo primerno kombiniranje z vibratom.

HITROST=POSLEDICA AVTOMATIZACIJE GIBOV IN SPRETNOSTI

Otroke spodbudimo, da so sami kreativni in si izmišljujejo primerne vaje. Le če jih bomo za stvar navdušili in bodo z veseljem vadili, bodo gibe lahko tako avtomatizirali, da se bodo lahko intenzivno hkrati posvečali tudi drugim elementom violinske igre.

ZAKLJUČEK

Najpomembnejše spretnosti je moč poučevati in pridobivati tudi ločeno, vsako zase, vendar tako, da upoštevamo njihovo medsebojno povezanost in osnovni cilj. V učenju vedno sledim celoti, zato v nižjih razredih (razen v primeru, da učenec za to sam pokaže zanimanje), s tehničnimi vidiki ne obremenjujem preveč. Bolj se mi zdi pomembno, da tekom šolanja ohranijo do glasbe nek »zdrav pristop«. Da radi igrajo in muzicirajo, da se med seboj znajo pogovarjati o glasbi, da z navdušenjem raziskujejo, da se z veseljem učijo, da znajo nadzorovati svoje telo in želje, ter da se naučijo ovrednotiti svoje delo in so ponosni na svoje dosežke.

S prvimi razredi, na primer, kjer je problem že vstopiti v učilnico in se ne ravno takoj začeti valjati po tleh ali plezati po oknu, si s takšnimi in drugačnimi tehničnimi vidiki pač ne moreš pomagati in jih učiš predvsem obnašanja – za nagrado pa kadar so pridni lahko zaigramo kakšno lepo pesmico in narišemo v beležko rožico ali sonček .

LITERATURA in VIRI

Barica Marentič Požarnik: Psihologija učenja in pouka, 1. izd. – Ljubljana: DZS, 2000

Pamela Sims: Spodbujanje odličnosti – vsak otrok je lahko dober učenec, Tržič: Učila International, 2004

Kroflič, R.: Med poslušnostjo in odgovornostjo. Procesno razvojni model moralne vzgoje. Vija, Ljubljana 1997

Šola za učitelje, Glasbeni atelje Tartini, 2013

Vzorec seminarske naloge z navodili (2009). Interno gradivo. Nova Gorica: Poslovno-tehniška fakulteta, Univerza v Novi Gorici.

Wikipedija

IMSLP